

Embernek, magyarnak, geográfusnak, kollégának, barátoknak egyaránt kiváló volt. S az volt családfőnek is. Csupán legjobb barátai tudták valójában, hogy a diszkrétan zárkózott, igazán csak kevesek előtt és ritkán kitárulkozó ÁDÁM LÁSZLÓ mélyesen szeretett és becsült életpárján kívül mennyire szerette és milyen büszkén becsülte is igen fiatal korban kandidátussá minősített fiát, kis menyét és boldog nagyapaként imádott unokáját.

Drága Lacikám! Kedves Barátom! Rajtuk, a gyászoló kis családon kívül most sebzett szívünk minden melegeivel veszünk Tőled fájdalmas búcsút nagyobb családod, a geográfusok népes tábora, munkatársaid, barátaid, tisztelőid nevében, abban a biztos tudatban és azzal az ígérettel, hogy neved mélyen bevésődött tudományunk történetébe, s emléked kegyelettel őrizzük. Isten áldjon!

Nyugodjál békében!

MAROSI SÁNDOR

Beszámoló a „Fiatal vezetők fóruma a 21. század kihívásairól” című rendezvényről (Peking, Kína, 1993. augusztus 27–29.)

Az MTA–Ryoichi Sasakawa Young Leaders Fellowship Fund (RSYLFF) ösztöndíjasaként abban a megtiszteltetésben részesültem, hogy egy történész kollégával együtt engem választottak ki a magyarországi támogatók közül arra, hogy hazánkat képviseljem a címbeli fórumon.

A Young Leaders Fellowship Fund nevét Ryoichi Sasakawáról kapta, akinek az a meggyőződése, hogy „a világ egy nagy család, és az egész emberiség testvérekből áll.” Erre a hitvallásra épül jelenleg a Sasakawa Foundation tevékenysége, aminek elődjét 1962-ben hozta létre a most 93 éves R. Sasakawa „Japan Shipbuilding Industry Foundation” (JSIF) néven a japán hajóépítőipar újjászervezése érdekében. A későbbiekben azonban gondolkodásának megváltozása – egy új életfilozófia kialakítása, amelynek alapvető célja a világbéke megteremtése és az emberiség megmentése a háború tragédiájától – szintén hozzájárult ahhoz, hogy 1990-től a JSIF-et Sasakawa Foundation-nak keresztelték át. Ennek az alapítványnak, valamint a Sasakawa Peace Foundationnak a része az RSYLFF, amelynek tőkéje mintegy 50 millió US dollár.

A névadó hitvallását szem előtt tartva a program elsődleges célkitűzése az, hogy – a politikai, vallási, faji előítéleteken és a nemzeti határokon túllépve – segítse a vezetők új generációjának a felkészülését arra, hogy képesek legyenek együtt dolgozni egy békésebb, harmonikusabb nemzetközi közösség kialakításáért. Ezért támogatásban részesít azokat a társadalom- és humántudományokat művelő fiatalokat, akik rendelkeznek potenciális vezetői képességekkel és érdeklődnek a nemzetközi ügyek iránt. Az RSYLFF fő célja ezzel az, hogy a fiatalokból a jövő állami és magánszférájában dolgozó vezetőinek a jövőért is felelősséget vállaló csoportja jöhessen létre.

E „küldetésstudat” teljesítése érdekében a Sasakawa Alapítvány 1987 és 1992 között a világ különböző részein, összesen 33 országában 50 kiválasztott egyetemen és intézményben alapította meg egyenként egymillió dollárral az RSYLFF egy-egy kihelyezett bázisát. A kelet-európai országok közül az elsők között alakult meg 1991-ben az RSYLFF magyarországi részlege. Mivel az alapítás folyamatát váratlan események (pl. a Szovjetunió felbomlása) késleltették, ezért az csak 1993 közepére fejeződhetett be. Így a nevezett alkalom tiszteletére tervezett „Fiatal vezetők fóruma a 21. század kihívásairól” megrendezésére is csak ekkor kerülhetett sor. Ez volt az első kísérlet egy globális fórum összehívására, s a tervek szerint a jövőben ez bizonyos időközönként megismétlődik.

Az egyes intézményektől négy főt delegáltak: két ösztöndíjast, egy kuratóriumi tagot és egy adminisztratív dolgozót. A találkozó színhelyül Kína fővárosának, Pekingnek egyik gyorsan fejlődő, erősen modernizálódó, hatalmas szállodákkal, üzletközpontokkal rendelkező keleti negyede szolgált. Nagyon érdekes volt, hogy egy japán alapítvány Kínában rendezett konferenciát, amit sokan a két ország közötti megbékélésnek és enyhülésnek, ill. a kapcsolatok normalizálódása jelének tekintettek. Erre utal az is, hogy a fórum szervezésében, finanszírozásában több kínai kormányzati szerv és egyetem is részt vállalt a szigetlakók mellett. Sőt, a résztvevők tiszteletére a kínai Népgyűlés Házában fogadást is adtak.

Az ünnepélyes megnyitóra 1993. augusztus 27-én került sor. A plenáris ülésen a különféle (japán, kínai stb.) üdvözlő és köszöntő beszédek elhangzása után T. ISHIKAWA (Keio Egyetem, Tokió) előadása következett. Kifejtette, hogy korunkban igen jelentős változások (Szovjetunió összeomlása, a bipoláris geopolitikai rendszer megszűnése, etnikai és regionális konfliktusok, gazdasági recesszió stb.) zajlanak a világban, amelyekről senki sem tudja igazán, hogy hova vezetnek, és ezért a világ fejlődésének irányáról a homályosság látszatát keltik. A tudomány és a technológia gyors fejlődése nem csak a társadalmi struktúrákat formálja át, hanem a hagyományos értékrendszereket is. A 21. sz. küszöbén, a hidegháború után a világ közönségének nagyon sok nyomasztó problémával kell szembenéznie, amelyeket – mivel mindannyiunkra hatnak – közösen kell megoldanunk. Ezután felsorolta ezeket a problémákat, amelyek tulajdonképpen az egyes szekciók témáiként is szerepeltek.

A plenáris ülést követően szekcióülésekben folytattuk a munkát úgy, hogy mindenki az érdeklődésének megfelelő tárgyú szekcióhoz csatlakozott. Hét szekció szolgálta a humán- és a társadalomtudományi ösztöndíjasok érdeklődését (Környezet-környezetvédelem, Gazdasági fejlődés, Nemzetközi biztonság, Kereskedelem és pénzügy, Irodalom és kultúrán keresztüli kommunikáció, Kulturális és etnikai diverzitás, Nemek szerepe) és két szekciót hoztak létre a felsőoktatásban dolgozók igényeinek kielégítésére. Mindegyik szekciót két-három neves szakember vezetett, s előadásai után a világ különböző részeiből érkezett ösztöndíjasok között igen élénk és izgalmas vita bontakozott ki az adott témával összefüggésben.

A továbbiakban az egyes szekciókban elhangzottakból a leglényegesebbnek ítélt megjegyzések, következtetések és megállapításokról szövegek, hiszen valamennyi téma annyira szerteágazó és olyan bonyolult volt – nem is beszélve a közöttük lévő összefüggésekről –, hogy róluk önmagukban is hosszas polémiát lehetne folytatni.

A legsúlyosabb, valamennyiünket sújtó és létünket leginkább veszélyeztető problémákkal a *Környezet-környezetvédelem* szekció tagjai néztek szembe. Ha nem akarjuk, hogy a jövő generációi egy tönkretett és egészségre káros Földet kapjanak örökségül, akkor a környezeti problémáknak sokkal hatásosabb megfogalmazására kell törekedni és azok kiküszöböléséhez a miénknél jóval radikálisabb intézkedésekre van szükség. Ebből kiindulva a résztvevők a különböző vallási, etnikai és kulturális szempontból nézve vitatták meg az emberiség természethez fűződő viszonyát.

Fontosnak tartották az emberi szükségletek és jogok újradefiniálását, valamint a tőke, a technológia és a kormányzat szerepének az újraértékelését. A fiatal kutatók szerint a politikai vezetésnek nagyobb részt kellene vállalnia a szabályozásban az ellenőrzések támogatása és a szigorúbb szankciók alkalmazása révén. A kormányzati szabályozás jelentőségének felismerése mellett azonban azt is érezték, hogy a jövőben még nagyobb hangsúlyt kell helyezni a „Gondolkozd globálisan és cselekedj lokálisan!” mentalitás érvényesítésére, valamint arra, hogy a környezetvédelmi tudatosság kialakítása egyik elsődleges célja legyen az iskolai oktatásnak. Meg kell találnunk mindazokat az eszközöket és módokat, amelyek harmonikusabb együttélést biztosítanak a körülöttünk lévő természeti környezettel.

Mi, a *Gazdasági fejlődés* c. szekcióban résztvevők arra a kérdésre kerestük a választ, hogy mi tesz egy gazdaságot, ill. társadalmat sikeressé? Mi lehet az oka annak, hogy bizonyos országok viszonylag rövid idő alatt számottevő eredményeket érnek el, míg mások messze lemaradnak tőlük? Mivel magyarázható az, hogy a távol-keleti országoknak olyan gyorsan sikerült fellendíteni a gazdaságukat az elmúlt évek alatt, vagy hogy az észak-amerikai gazdaságok jobban boldogultak, mint a dél-amerikaiak?

A számos példával alátámasztott lehetséges indokok között központi helyet foglalt el az *oktatás*, azaz egy-egy ország gazdaságának eredményessége nagymértékben függ az oktatás színvonalától. A másik releváns tényező a kormányzatnak a fizikai és a társadalmi infrastrukturális beruházásokban, a piac alakulásában és a gazdaságpolitikai döntések előkészítésében játszott szerepe. Ez utóbbi esetben – többek véleménye szerint – erőteljesebben kellene támaszkodni a magánszféra képviselőinek véleményére. A harmadik lényeges elem – a történelmi analíziseket tekintve – az etika volt, amely olyan összetevőket foglalt magába, mint a kitartó, kemény munka, a takarékoság, az emberiség összetartozása, a vezetők milyensége. Végül pedig megállapítottuk, hogy abban, hogy egy társadalom sikeres lesz-e vagy sem, markáns része van az egyénnek, vagyis nekünk. Annak, hogy mi magunk mit teszünk érte. Az elkövetkező esztendőknél ez még inkább így lesz, azaz tovább nő az egyének jelentősége és felelőssége.

A 21. sz. kihívásait illetően a *nemzetközi biztonsággal* foglalkozók a hidegháború végén, a polarizált kelet-nyugati geopolitikai szerkezet felbomlása után a világrend lehetséges új formáját kutatták. Ezzel összefüggésben felmerült az igény a nemzetállam fogalmának és pozíciójának újraértelmezése iránt. Többen megkísérelték megválaszolni azt a kérdést, hogy vajon van-e különbség a nacionalizmus, ami az európai nemzetállamok kialakulását elősegítette és a „mikronacionalizmus” között, ami ma az államok „szétesését”

okozza az etnikai határok mentén? Megvitták az ENSZ szerepét és békefenntartó tevékenységét, s megjegyzték, hogy az, mint kívülről, rendszerint kevésbé informált közbenjáró a nemzeti konfliktusokban, így hatékonysága csekélyebb, ezért elengedhetetlennek tartották a jövőre nézve informáltságának fokozását. Negyedikként az európai és ázsiai biztonság tartalma közötti különbségek kerültek terfőkre, valamint szó volt a regionális biztonsági funkciókat betöltő intézmények hiányáról is. Az utolsó téma végén a résztvevők azt emelték ki, hogy a biztonság fogalmát ki kell terjeszteni az etnikai konfliktusokra és a szeparatizmusnak az új formáira is.

A *Kereskedelem és pénzügy* c. szekció képviselői négy tárgykörre összpontosítottak. Elsőként a világgazdaság perifériájának integrációs esélyeit fontolgatták. A globalizáció támogatóival szemben óvatosságra intettek, mivel ebből a folyamatból néhány régió (pl. Afrika) kimaradt. Megvizsgálták a különféle intézmények (pl. Bretton Woods) pénzügyi és nem-pénzügyi területen játszott szerepét és szükségét látták azok átszerveződésének, mintegy alkalmazkodva a megváltozott gazdasági helyzethez.

Harmadikként a kereskedelem és a protekcionizmus viszonyát tárgyalták és sajnálattal említették, hogy bár nagy lépés történt a szabadabb kereskedelem irányába, aggasztó a protekcionizmus erősödése, ami mentségként szolgál a nacionalista politika számára és ezáltal veszélyezteti a gazdasági fejlődést.

At utolsó téma a nemzetközi erőforrások — különösen a segélyek — fejlett országokból fejlődőbe való átvitelének problémája volt. A legtöbbben azzal értettek egyet, hogy a szegény országoknak nem elsősorban pénzügyi támogatásra van szükségük, hanem arra, hogy termékeik előtt megnyíljanak a nyugati piacok.

Az *Irodalom és a kultúrán keresztüli kommunikáció* elnevezésű szekcióban nagy segítséget nyújtott a munka beindulásához az irodalom és a kultúra tartalmának értelmezéséről kibontakozott vita. A polémia résztvevői felhívták a figyelmet arra, hogy a fordítás, ill. annak milyensége óriási szerepet játszik a nemzetközi kommunikáció fejlesztésében, legalább akkorát, mint az irodalom új elemeinek (televízió, film) térhódítása. Megítélésük szerint nagyobb figyelmet kellene fordítani az ázsiai, afrikai, dél-amerikai és arab szövegek nyugati nyelvekre történő lefordítására és nagyobb tudatosságot kellene helyezni a megismeretésükre, mert úgy vélik, hogy a nyugati országokban egyfajta kulturális elfogultság létezik a nyugati irodalommal szemben. A csoport tagjai egyetértettek abban, hogy az irodalom kiemelkedő alkotásai nem csak kedvezően hatnak a nemzetközi kommunikációra, hanem túllépnek a nemzethatárokon és időtállóak is. (Példaként Shakespeare-t hozták fel, akinek műveiben olyan emberi tulajdonságok figyelhetők meg, amelyek örökkévalók és nemzeti kultúra felettiek.

A *Kulturális és etnikai változatosság* c. szekció tagjai először két egyidejű, de egymást kölcsönösen veszélyeztető folyamatra mutattak rá. Nevezetesen a *globalizációra*, ami a gazdaság szempontjából jó, ám rossz lehet a helyi kultúra megőrzésének szempontjából, másfelől az *izolációra*, ami hatékony eszköz a nemzeti kultúra megvédésére nézve, de nem megengedhető a nemzetgazdaságok számára. Ezekkel összhangban óva intették a globalizáció híveit attól, hogy egységes „tömegkultúrát” hozzanak létre, mintegy megszüntetve a nemzeti kultúrák sokszínűségét. Megállapították, hogy a relatíve homogén társadalmakban a migráción keresztül szintén fokozódik a kultúra diverzitása és megismerésének lehetősége. Konszenzus volt a résztvevők között abban is, hogy a különböző kultúráknak joguk van arra, hogy megvédjék magukat és arra is, hogy tiltakozásukat fejezzék ki a tömegkultúra hatásaival szemben, amelyek a modernizáció és a globalizáció velejárói lehetnek. A fiatal vezetők felismerték azt is, hogy nagy feladat hárul rájuk a különbözőségek tolerálásának, más kultúrák megértésének és a kölcsönös tiszteletnek az előremozdításában.

A *nemek feladatkörének*, és elsősorban a nők helyzetének megvitatását az indokolta, hogy a világ országaiban a nemek között számottevő különbségek vannak osztályhelyzetüket, vallási, etnikai hovatartozásukat és lakóhelyüket tekintve. A nők pozíciójának javítására két alternatívát tartottak elképzelhetőnek. Az egyik tudásuk, ismeretük bővítése, iskolázottsági szintjük emelése, a másik a nők jogainak, egyenjogúságának a nagyobb fokú elismerése, amelyek sikerességét számottevően befolyásolják az egyes országok kormányainak milyensége és ezeket célzó erőfeszítései. Foglalkoztak azzal is, hogy a különböző társadalmi, kormányzati, politikai-ideológiai változások hogyan hatnak a nők társadalmi szerepére, továbbá milyen új tendenciák, folyamatok tapasztalhatók e téren, különös tekintettel a volt szocialista országokban végbemenő események kihatásaira.

A *felsőoktatás* két szekciójában az oktatás globalizációjáról, mint végső célról és ennek eszközeiről folyt a vita. A jelenlevők egyetértettek abban, hogy az oktatás globalizációja elkerülhetetlen és ezt a folyamatot ellenőrzött, mintegy „vezérelve” kell megvalósítani, azaz nem szabad megengedni, hogy csak spontán módon menjen végbe. Ezt szem előtt tartva az oktatásban és annak finanszírozásában zajló reformokat úgy kell „alakítani”, hogy azok illeszkedjenek a globalizáció folyamatába.

A felsőoktatás globalizációja magába foglalja az egyetemek közös érdekeinek kölcsönös megértését, ennek fejlesztését, a karok és a diákok nagymérvű mobilitását. Ez utóbbinak alapvető feltétele, hogy az iskolai végzettséget igazoló okmányt kölcsönösen elismerjék és elfogadják. Rámutattak arra is, hogy egyre inkább tért hódít az „élethosszig tanulás”, amit a globalizáció során is figyelembe kell venni.

Végezetül javaslatokat tettek a globalizáció elősegítésére: 1. ösztönözni kell azokat a programokat (pl. ERASMUS), amelyek a diákok cseréjére irányulnak; 2. tanfolyamokat, szemináriumokat kell szervezni a holnap vezetői számára a globalizációval kapcsolatos teendőkről, felkészítve őket a kihívásokra; 3. gyarapítani kell a globalizációról szóló egyetemi publikációkat a társadalomtudományi folyóiratokban; 4. biztosítani kell a fejlődő országok vertikális integrációját; 5. létre kell hozni a világ egészéből egy 10–15 fős egyetemi csoportot, az „egyetemek föderációját”, amelynek tagjai bevételeik és erőforrásaik egy kis hányadát arra fordítják, hogy keressék a választ a felsőoktatás globalizációjának kihívásaira.

A fórum ideje alatti szabad délutánokon Peking nevezetességeivel (Tienanmen tér, Tiltott város, Ég temploma stb.) ismerkedtünk meg. A záróülést követően – ahol a szekciók beszámolóit hangzottak el – néhány napos országjárás következett. Fantasztikus élményt jelentett a Nagy Falon sétálni, ill. a Hszian közeli császári sír sokezer figurából álló agyaghadseregét megtekinteni.

Tanulmányozhattuk Kína történelmét, néhány sakktableta szerűen kialakított város szerkezetét és az emberiség evolúcióját a Hszian közeli Bampo Múzeumban. Találkoztunk a kínai emberekkel, bepillanthattunk hétköznapi életükbe, szokásaikba, ami azért sem volt nehéz, mert jobbra az „utcán élnek”. Továbbra is rejtély maradt előttünk, hogy vajon milyen szabályok szerint közlekednek, mert az utca szinte mindenhol összevissza mozgó járművek és emberek halmaza volt. Megcsodálhattuk és megköszönhattuk a kínai konyha remekműveit, specialitásait, amelyek valóban megérdemlik hírneüket. Tapasztalhattuk, hogy erefelé is „új szelek fújnak” és egyre több helyütt láthattuk a gyors gazdasági fejlődés jeleit, ami a statisztikákból is kitűnt. Az az óriási lendület és lelkesedés, amellyel a 2000. évi olimpiára is készültek, a mindennapi élet számos vonatkozásában is megmutatkozott. (A rendezés jogát végül Ausztrália kapta.)

Összességében a fórum nagyon eredményes és hasznos rendezés volt, amelyhez kellemet „hátteret”, felejtethetetlen élményeket nyújtott a rendező ország, Kína.

KISS ÉVA

Geográfusok környezeti tanácskozása Bécsben

Az Osztrák Kelet- és Délkelet-Európa Intézet „A környezet állapota és távlati Közép- és Kelet-Európában” címmel 1992 október 8-10. között tanácskozást rendezett Bécsben. A konferencia aktualitását adta, hogy az év elején az intézet kiadásában megjelenő atlasz két lapja: a „Környezethasznosítás és az abból eredő problémák Közép- és Kelet-Európában” c. térkép és a csatlakozó háromnyelvű magyarázó szöveg (ismertetését l. folyóiratunk jelen számában) élénk visszhangot váltott ki, elsősorban Nyugat-Európában. A szimpóziumra a térkép szerkesztésében közreműködött szakembereket hívták meg. A vendéglátókon kívül Bulgária, Cseh-Szlovákia, Lengyelország, Magyarország, Németország, Oroszország, Románia, Szlovénia és Ukrajna szakértői voltak jelen.

Megnyitójában A. SUPPAN intézeti igazgató rámutatott: a mostani helyzetben legfontosabb, hogy a környezet rehabilitációját gazdasági szerkezetváltás kísérfje. Ellenkező esetben ugyanis az európai környezeti szabványokhoz történő igazodás bizonyos üzemek bezárását eredményezheti, nyomában regionális munkanélküliséggel, majd a népesség elvándorlásával. A határok jelenlegi nyitottsága mellett ez Nyugat-Európában is feszültséget keltene, ahhoz hasonlóan, ahogy az a politikai események hatására jelenleg is történik.

H. SCHREIBER, az osztrák Környezetvédelmi, Ifjúság- és Családügyi Minisztérium főosztályvezetője is azt hangsúlyozta, hogy az egészséges környezet csak egészséges gazdaság mellett képzelhető el. Az erre irányuló erőfeszítések koordinálására VAVROUSEK cseh-szlovák környezetvédelmi exminiszter 1992-ben Dobris-ban tanácskozást kezdeményezett az Európai Közösség országai képviselőinek részvételével. A következő ülésre Svájcban kerül sor 1993 márciusában, ahol a régió állapotáról szóló jelentést, a fejlesztési koncepciót és akciótervet vitatják meg. Az osztrák állam eddig 200 millió schillinget költött környezetvédelmi támogatásra (a levegő-, víz- és talajszennyezés elhárítására) és a 24 fejlett ország (OECD) is támogatja a Duna-medence környezeti rehabilitációját.